

Berenika Kaczmarek

Zakład Postępowania Cywilnego WPAiE Uniwersytetu Wrocławskiego, aplikantka
adwokacka ORA we Wrocławiu

Arbitraż w Japonii – zarys problematyki

Obowiązujący w Japonii system prawny zdecydowanie można by zaliczyć do systemu kontynentalnego¹. Został on zbudowany na wzór zachodnioeuropejski, a przede wszystkim niemiecki. Prawo japońskie nie jest jednak prawem zachodnim, a jedynie do niego upodobnionym².

Kodeks postępowania cywilnego został uchwalony w 1890 r. Ustawa ta była bliźniaczo podobna do niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego z 1877 r.³ Przepisy regulujące postępowanie przed sądami polubownymi były wierną kopią przepisów niemieckich⁴. O ile pozostałe działy japońskiego KPC na przestrzeni lat ulegały zmianom (pierwsza nowelizacja miała miejsce w 1926 r.), o tyle przepisy dotyczące arbitrażu pozostały niezmienione.

Historia recypowania prawa zachodniego w Japonii jest niezwykle ciekawa. Wszystko zaczęło się w XIX w., kiedy to zachodnie mocarstwa, w tym Rzesza Niemiecka, zaczęły nawiązywać kontakty gospodarcze z krajami Dalekiego Wschodu. W kontraktach handlowych zastrzegały sobie wyłączenie swoich obywateli spod jurysdykcji japońskiej. Z uwagi na długotrwałą izolację na arenie międzynarodowej i potrzebę rozwoju ekono-

---

1 *L.J. Constantinesco* zaliczał prawo japońskie do kręgu prawa kontynentalnego; zob. *L.J. Constantinesco*, *Rechtsvergleichung*, Köln 1972, s. 30. Natomiast *K. Zweigert* i *H. Kötz* wprawdzie zaliczyli prawo japońskie do kręgu prawa Dalekiego Wschodu, jednakże dostrzegają oni, że wyrasta w oparciu o szerokie wpływy prawa rzymskiego i germańskiego (*An Introduction to Comparative Law*, Oxford 1998, s. 295–302).

2 Por. *T. Kinoshita*, *Legal system und legal culture in Japan*, *Zeitschrift für japanisches Recht* 2001, Nr 11, s. 6–35.

3 *H. Nakamura*, *Die Rezeption des deutschen Rechts in Japan, insbesondere auf dem Gebiete des Zivilprozessrechts*, *ZZP* 1971, Nr 1, s. 74 i n., zob. także *M. Scheer*, *Juristische Ratschläge für das Japangeschäft*, <http://www.jetro.de/d/scheer.pdf>.

4 W japońskim KPC brakowało jedynie § 853 i § 872 niemieckiego *Zivilprozessordnung* w brzmieniu ustawy z 1877 r.

micznego Japończycy przyjmowali narzucane im warunki umowne. Było to jednak powszechnie postrzegane jako utrata suwerenności i godności narodowej. W owym czasie japońskie prawo w dużej mierze oparte było na prawie zwyczajowym i precedensach (wcześniejszych rozstrzygnięciach zapadłych w sprawach o zbliżonym stanie faktycznym).

Przedstawiciele mocarstw utrzymywali, że dopóki Japonia nie wprowadzi do swojego systemu prawnego zachodnich standardów, obywatele ich państw nie będą się godzić na jej jurysdykcję. I to było argumentem przemawiającym za przyjęciem zachodniego porządku prawnego. Wkrótce po tym Japonia została uznana za najsilniejsze państwo Dalekiego Wschodu, i to nie tylko z uwagi na zmianę systemu prawnego, ale również dlatego, że odniosła zwycięstwa w dwóch wojnach z cesarskimi Chinami i w wojnie z carską Rosją. Od tego momentu stała się równoważnym partnerem dla mocarstw europejskich, które odstąpiły od narzucania w umowach handlowych własnej jurysdykcji⁵.

Na prawo japońskie również niebagatelny wpływ miało prawo amerykańskie. W czasie okupacji kraju przez USA w latach 1945–1952 uchwalono, na wzór amerykańskiej⁶, ustawę antymonopolową oraz Konstytucję⁷.

Należy również pamiętać, że w Japonii do dziś przy stosowaniu prawa niepoślednią rolę odgrywają zwyczaje⁸. Instytucje państwowe udzielają zagranicznym kontrahentom prowadzącym lub zamierzającym prowadzić na jej terytorium interesy informacji dotyczących jego tradycji, kultury i obyczajów⁹.

Przyczyną, dla której regulacje dotyczące sądownictwa polubownego opierały się zmianom, było przede wszystkim upodobanie Japończyków do rozwiązywania sporów w drodze postępowania mediacyjnego, a co za tym idzie – brak bodźców dla rozwoju arbitrażu¹⁰. Zdecydowanie bardziej preferują oni rozwiązywanie sporów poza sądem, w

---

5 J. Pajewski, *Historia powszechna*, Warszawa 1998, s. 25. Pisze on, że Japonia starała się przejmować prawne wzory europejskie, gdyż uważała, iż wzrosnie przez to jej poszanowanie i sympatia do niej.

6 Również japońskie prawo pracy można porównywać z amerykańskim. Tekst ustawy dostępny jest w języku angielskim na stronie: <http://www.jil.go.jp/english/laborinfo/library/Laws.htm>.

7 Por. K. Schlichtmann, Shidehara Kijuro, *Staatsmann und Pazifist. Eine politische Biographie*, Hamburg 1998.

8 Ogromną rolę w stosowaniu prawa odegrało orzecznictwo, które trudziło się, by dopasować przepisy ustaw do japońskiej rzeczywistości. Dlatego, by poznać japońskie prawo, nie wystarczy odczytanie tekstu aktu prawnego, ale niezbędne jest przy tym uwzględnienie wykładni dokonywanej przez judykaturę.

9 Wskazówki dla osób rozpoczynających lub planujących działalność handlową w Japonii, zob. M. Scherer, *op. cit.* Jednym z podanych tam zaleceń jest podejmowanie prób rozstrzygania sporów poza sądem.

10 H. Nakamura, B. Huber, *Die japanische ZPO in deutscher Sprache (mit einer Einführung in das japanische Zivilprozessrecht*, Köln, Berlin, Bonn, München: Heymann 1978, s. 22).

tym także poza sądem polubownym, w drodze negocjacji¹¹.

W konsekwencji przepisy regulujące postępowanie przed sądami polubownymi były przestarzałe, odstające od rzeczywistości i pozostające w dysharmonii ze światowymi standardami¹². Do 1997 r., kiedy to przeprowadzono gruntowną reformę prawa procesowego¹³, sądownictwo polubowne było przedmiotem regulacji japońskiego Kodeksu postępowania cywilnego. W wyniku zmian przepisy dotyczące postępowania arbitrażowego przeniesiono do oddzielnej ustawy, jednakże ich treść nie uległa zmianom¹⁴. Nowe zaś wprowadzono do japońskiego porządku prawnego dopiero w 2004 r.¹⁵ Oparte są one w dużej mierze na postanowieniach ustawy modelowej¹⁶ o międzynarodowym arbitrażu handlowym Komisji ONZ do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego (UNCITRAL)¹⁷.

W ostatnich latach w związku z rozwojem handlu międzynarodowego zaobserwować można wśród Japończyków stopniowy wzrost zainteresowania alternatywnymi metodami rozwiązywania sporów.

W Japonii działa kilka stałych organizacji arbitrażowych. Do najbardziej znanych należy *The Japan Commercial Arbitration Association* (JCAA) – Japońskie Stowarzy-

---

11 D.E. Wagoner, Japan becomes a friendly place for international arbitration, *Dispute Resolution Journal* 2006, dostępny na stronie: <http://www.allbusiness.com/professional-scientific-technical-services/legal-services/4082036-1.html>.

12 Y. Furuta, H. Tsukamoto, Japan enters a new era, http://www.andersonmoritomotsune.com/info/14/pdf/060111_1-1.pdf.

13 Prace nad przygotowaniem projektu zmian przepisów w zakresie postępowania arbitrażowego rozpoczęły się w 2001 r., a przepisy zostały uchwalone 25.7.2003 r.

14 W czasie prac nad zmianami cywilnego prawa procesowego pojawiła się dyskusja nad zmianami przepisów regulujących postępowanie przed sądem polubownym. H. Oda, *Arbitration Law Reform in Japan*, *Zeitschrift für Japanisches Recht* 2004, Nr 18, s. 5–22.

15 Nowe przepisy regulujące sądownictwo polubowne weszły w życie 1.3.2004 r. Poprzednio sądownictwo polubowne było regulowane jedynie 20 artykułami, które znajdowały się w rozdziale VIII japońskiego Kodeksu postępowania cywilnego. Aktualnie zaś arbitraż jest przedmiotem regulacji odrębnej ustawy, która liczy już 55 artykułów.

16 Tekst ustawy z 21.6.1985 r. ze zmianami z 2006 r.

17 M. Kondo, T. Kataoka, *The Outline of the Arbitration Law*, *JCAA Journal*, październik (October) 2003, s. 9. W toku procesu legislacyjnego analizowano również znowelizowane przepisy niemieckie i koreańskie dotyczące sądownictwa polubownego. W brzmieniu pierwotnym wszystkie były zbliżonej treści. Zob. M. Aoyama, *Reflection on the Enactment of the Arbitration Law*, *JCAA Journal*, październik (October) 2003, s. 5.

szenie Arbitrażu Handlowego. Zostało ono utworzone w 1950 r. i aktualnie posiada oddziały w Tokio, Osace, Kobe, Nagoi i Jokohamie. Ponadto w Tokio utworzono oddział *International Chamber of Commerce* (ICC) – Międzynarodowej Izby Handlowej. Działają również organizacje zajmujące się arbitrażem branżowym, np. *The Japan Shipping Exchange* (JSE) utworzona w 1926 r. (zajmuje się sprawami żeglugi), *The Japan Intellectual Property Arbitration Center* (JPIAC) utworzona w 1998 r. (zajmuje się sprawami własności intelektualnej), *The Japan Sports Arbitration Agency* utworzona w 2003 r. (zajmuje się sporami sportowymi).

Ponadto wiele organizacji społecznych oferuje usługi arbitrażowe. Na przykład organizacje zajmujące się sprawami pracowniczymi lub sprawami ochrony środowiska. Również zrzeszenia prawników prowadzą lokalne centra arbitrażowe.

Zgodnie ze statystykami ilość spraw, jakie poddawane są pod rozstrzygnięcia sądów polubownych, oscyluje w granicach 100 rocznie¹⁸. Wraz z wprowadzeniem nowych przepisów dotyczących arbitrażu pojawiły się nadzieje, że wzrośnie jego rola i znaczenie. Zarówno sam rząd, jak i organizacje pozarządowe podjęły kroki w celu rozpropagowania arbitrażu. Zwłaszcza wskazać można inicjatywy **Japońskiego Stowarzyszenia Arbitrów** (*The Japan Association of Arbitrators*), która to organizacja prowadzi szkolenia i warsztaty dla arbitrów oraz dla osób chcących nimi zostać.

Nie powinny pozostawać niezauważone aktualne tendencje do wzbogacania uniwersyteckich programów nauczania na wydziałach prawa o kursy z zakresu alternatywnych metod rozwiązywania sporów¹⁹.

Ustawa Prawo arbitrażowe obowiązuje w Japonii od 1.3.2004 r.²⁰ Zgodnie z jej przepisami pod rozstrzygnięcie sądu polubownego można poddać spór cywilny, o ile może być on przedmiotem ugody zawartej przez strony tego sporu. Z tej grupy wyłączono sprawy rozwodowe i sprawy o separację.

Przepisy regulujące polubowne rozwiązywanie sporów mają zastosowanie zarówno do sporów krajowych, jak i międzynarodowych. Nie wprowadzają one żadnej dyferencjacji w zakresie regulacji poszczególnych rodzajów arbitrażu, na przykład gospodarczego²¹.

---

18 Dla porównania wskazać można, że Sąd Polubowny przy Amerykańskim Stowarzyszeniu Arbitrażu (*The American Arbitration Association*) rozpoznaje około 200 000 spraw rocznie. Dane z 2004 r. http://www.andersonmoritomotsune.com/info/14/pdf/060111_1-1.pdf.

19 *M. Saegusa, J. Dierkes, Integrating Alternative Dispute Resolution into Japanese Legal Education*, *Zeitschrift für Japanisches Recht* 2005, Nr 20, s. 101–114.

20 Law No. 138 of 2003, tekst dostępny w języku angielskim na stronie: http://www.jseinc.org/en/laws/new_arbitration_act.html, a także w języku japońskim na stronie: <http://www.jseinc.org/index.html>.

21 *H. Oda, op. cit.*

Jeżeli miejscem arbitrażu jest Japonia, to do postępowania polubownego będzie miało zastosowanie prawo japońskie. Przed nowelizacją przepisów nie była znana zasada *lex loci arbitri*, a powszechnie przyjmowano, że strony mogą wybrać jako właściwe prawo, które jest im lepiej znane²². Natomiast strony mogą swobodnie wybrać miejsce prowadzenia arbitrażu (art. 28).

Aktualnie przepisy przewidują udział sądu powszechnego w postępowaniu polubownym. Jednakże udział ten został ograniczony wyłącznie do sytuacji wskazanych w ustawie.

Umowa o arbitraż, obejmująca zarówno klauzulę arbitrażową, jak i kompromis, została zdefiniowana w art. 2 ust. 1 ustawy. Zgodnie z definicją jest to **umowa, której mocą strony poddają istniejący bądź mogący powstać pomiędzy nimi spór i zobowiązują się do respektowania rozstrzygnięcia wydanego przez uprzednio wyznaczonych arbitrów**. Umowa musi być podpisana przez wszystkie strony sporu. Warunek ten jest spełniony także, gdy oświadczenia stron zawarte w listach lub telegramach zostaną przez strony wymienione. Podpis nie musi być własnoręczny. Wystarczające jest również sygnowanie umowy za pomocą faksymile. Oświadczenia mogą być złożone za pośrednictwem środków komunikowania na odległość, zatem mogą być składane wzajemnie także poprzez wymianę e-maili lub faksów.

Umowa o arbitraż może być odrębną umową lub częścią innej umowy wiążącej strony. Ważność i skuteczność zapisu na sąd polubowny, będącego elementem innej umowy, należy oceniać w oderwaniu od pozostałych części umowy. Nawet jeśli pozostałe postanowienia umowne lub tylko ich część są nieważne bądź nieskuteczne, okoliczność ta nie ma wpływu na postanowienia dotyczące arbitrażu.

Nowym rozwiązaniem jest wyposażenie sądu polubownego w uprawnienie do rozstrzygania o istnieniu lub o ważności umowy arbitrażowej (art. 23 ust. 1).

Przepisy nie rozstrzygają wprost, jaki charakter ma umowa o arbitraż. W doktrynie konkurują ze sobą **dwie koncepcje**. Jedna przyjmuje, że **umowa ma charakter procesowy** i powinno się do niej stosować prawo miejsca arbitrażu. Natomiast druga zakłada, że jest to **umowa materialnoprawna** i w konsekwencji należałoby oceniać ją według przepisów wybranych przez strony jako właściwe. Wydaje się jednak, że więcej zwolenników zyskała ta ostatnia²³.

Strony mogą swobodnie ustalić, które prawo będzie właściwe dla łączącego je stosunku prawnego. W przypadku, gdy umowa wiążąca strony zawiera zapis na sąd polubowny, zastosowanie do niego będzie miało prawo właściwe dla umowy. W razie gdy

---

22 *Ibidem*, s. 7; a także Y. Aoyama, *Problems of Modern Arbitration Law*, Tokyo 1998, s. 270.

23 Y. Aoyama [w:] Y. Taniguchi, *New Commentary with Cases on the Code of Civil Procedure*, Tokyo 1995, s. 648–649.

strony tego nie ustalą, prawem właściwym będzie, zgodnie z orzecznictwem japońskiego Sądu Najwyższego prawo miejsca arbitrażu²⁴.

Zapis na sąd polubowny jest podobnie jak w polskiej procedurze cywilnej jedną z względnych przesłanek procesowych. Sąd bierze pod uwagę wiążącą strony umowę arbitrażową jedynie na zarzut zgłoszony przez pozwanego. Uwzględniając ten zarzut, sąd umorzy wszczęte przed nim postępowanie. Nie zrobi tego jednak, gdy umowa o arbitraż jest nieważna albo zapis nie dotyczy sprawy zawisłej przed sądem, albo gdy pozwany wdał się w spór co do istoty sprawy.

Nawet jeśli w tej samej sprawie toczy się postępowanie przed sądem powszechnym, każda ze stron, o ile związane były umową o arbitraż, może zainicjować rozpoznawanie sprawy przed sądem polubownym.

Zgodnie z legalną definicją zawartą w art. 2 ust. 2 Prawa arbitrażowego sąd polubowny składa się z jednego lub więcej arbitrów, którzy zostali ustanowieni zgodnie z umową w celu przeprowadzenia postępowania i wydania rozstrzygnięcia w sporze pomiędzy stronami tejże umowy.

Liczba arbitrów, którzy będą rozstrzygać spór, może być ustalona dowolnie. Jeśli w umowie nie uzgodniono liczby arbitrów, a spierające się strony są dwie, należy powołać trzech arbitrów. Natomiast w braku postanowień co do liczby arbitrów, gdy spierają się co najmniej trzy podmioty, o liczbie arbitrów powinien zadecydować sąd powszechny na żądanie jednego z tych podmiotów.

Procedura wyboru arbitrów może być ustalona przez strony. Jeśli jej nie uzgodnią i gdy spierają się tylko dwa podmioty, przy czym arbitrów ma być trzech, każdy ze spierających się powinien wybrać jednego arbitra, a następnie wybrani arbitrzy wybierają trzeciego (superarbitra). Gdyby jedna ze stron nie dokonała wyboru w terminie 30 dni od wezwania jej przez drugą, strona wzywająca może wystąpić do sądu powszechnego o wyznaczenie arbitra. Podobnie uprawnienie takie przysługuje każdemu ze spierających się, gdy arbitrzy nie wyznaczą trzeciego. Sąd powszechny może również dokonać wyboru arbitra w sporze dwóch stron, kiedy ustaliły one, że poddają spór pod rozstrzygnięcie jednego arbitra i nie doszły do porozumienia co do jego osoby. Także, gdy spór dotyczy trzech lub więcej podmiotów, a nie ustaliły one w umowie sposobu wyboru arbitrów, na żądanie każdego z nich wyboru dokona sąd powszechny.

Sąd powszechny, wyznaczając arbitra, powinien przede wszystkim uwzględnić jego kwalifikacje, które będą przydatne dla rozstrzygnięcia sporu, a także powinien mieć na uwadze jego bezstronność i niezależność od stron sporu. W razie wyznaczenia jednego arbitra lub wyznaczenia superarbitra sąd powinien rozważyć wyznaczenie osoby o innej

---

²⁴ Zob. orzeczenie japońskiego Sądu Najwyższego z 4.9.1997 r. w sprawie Nr 1994/1848. Tekst w języku angielskim na stronie: <http://www.courts.go.jp/english/judgments/text/1997.09.04-1994-O-No.1848.html>. Wprawdzie orzeczenie zostało wydane w oparciu o nieobowiązujące już przepisy, to jednak zachowało aktualność.

narodowości niż strony sporu.

Istnieje możliwość odwołania wybranego wcześniej arbitra, gdy okaże się, że nie posiada on kwalifikacji niezbędnych do rozstrzygnięcia sporu albo gdy istnieją okoliczności podważające jego bezstronność lub bezinteresowność. Ten, kto wyznaczył arbitra, może go odwołać, ale wyłącznie, gdy powody ku temu pojawiły się dopiero po jego wybraniu. Każdy ze spierających się może wystąpić do sądu powszechnego o odwołanie arbitra, gdy z przyczyn prawnych lub faktycznych nie jest on w stanie pełnić swojej funkcji albo gdy zwleka z jej objęciem.

W ustawowo określonych przypadkach mandat arbitra wygasa. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim: śmierć, rezygnację z pełnienia funkcji oraz odwołanie arbitra przez strony sporu.

W razie wygaśnięcia mandatu należy wyznaczyć arbitra zastępczego według tych samych reguł, jakie obowiązywały przy wyborze tego, którego mandat wygaś.

Sąd polubowny, poza rozstrzygnięciem sprawy, ma kompetencje do orzekania o środkach zabezpieczających przedmiot sporu i tok procesu (art. 24). Jednakże prawo japońskie nie odnosi się w ogóle do kwestii związanych z ich egzekwowaniem i nie przewiduje w takim przypadku możliwości zastosowania przymusu państwowego. W doktrynie przedstawiono tezę, że brak regulacji w tym zakresie wynika z tego, że sąd polubowny mógłby nakazać zastosowanie środka nieznanego prawu japońskiemu, a który byłby przez to niekompatybilny z systemem egzekucji państwowej²⁵.

Przed sądem polubownym obowiązuje zasada równego traktowania spierających się stron w toku postępowania, a każdej z nich należy zapewnić możliwość przedstawienia swojego stanowiska w sprawie (art. 25).

Strony mogą same ustalić procedurę rozstrzygnięcia sporu przed sądem polubownym, o ile nie będzie sprzeczna z Prawem arbitrażowym. Co do zasady, przepisy ustawowe mają charakter bezwzględnie wiążący poza tymi, przy których ustawodawca wyraźnie stwierdził: „o ile strony nie uzgodniły inaczej”. Gdy spierające się podmioty nie ustalą zasad prowadzenia sporu, sąd polubowny może prowadzić postępowanie w sposób, jaki uzna za odpowiedni dla danej sprawy, w tym władny jest rozstrzygać o dopuszczalności i mocy dowodowej poszczególnych środków dowodowych powoływanych przez strony (art. 26 ust. 2 i 3). Oddanie sporu pod stały sąd polubowny skutkuje przyjęciem jego regulaminu procedowania.

Strony mogą swobodnie wyznaczyć miejsce arbitrażu. Gdy tego nie uczynią, powinien wyznaczyć je sąd polubowny, uwzględniając przy tym specyfikę sporu i dostępność dla stron (art. 28). Miejsce arbitrażu nie jest równoznaczne z miejscem prowadzenia arbitrażu. Arbitrzy mogą dowolnie ustalać miejsce swoich spotkań, a także dokonywania czynności takich, jak wysłuchanie ekspertów, przesłuchanie stron i innych osób.

Postępowanie arbitrażowe uważa się za wszczęte, o ile spierający się nie uzgodnili in-

---

25 H. Oda, Arbitration Law Reform 2004, Nr 18, s. 15.

aczej, z chwilą zawiadomienia przez jedną stronę sporu drugiej o oddaniu sprawy pod rozstrzygnięcie sądu polubownego – wezwaniu na arbitraż (art. 29 ust. 1).

Wszczęcie postępowania przed sądem polubownym skutkuje w płaszczyźnie prawa materialnego przerwaniem biegu przedawnienia (art. 29 ust. 2).

Strony mogą swobodnie wyznaczyć język lub języki, w jakich będzie prowadzone postępowanie²⁶. Gdy nie dokonają wyboru, powinien zrobić to sąd polubowny. Składane do sprawy dokumenty powinny być tłumaczone na język procedowania.

Sąd arbitrażowy wyznacza zarówno osobie wszczynającej postępowanie, jak i jej przeciwnikowi w sporze termin do wskazania faktów, przedstawienia dowodów i złożenia oświadczeń co do stanowiska w sprawie (art. 31 ust. 1 i 2).

Każda ze stron może uzupełnić, a nawet zmienić swoje stanowisko w sprawie w toku postępowania. Sąd polubowny ma prawo odmówić uznania oświadczeń o zmianie lub uzupełnieniu stanowiska, jeżeli uzna, że zostały złożone za późno (art. 31 ust. 3). Spierające się podmioty mogą odmiennie uregulować kwestię przedstawiania, zmiany i uzupełniania stanowisk w postępowaniu arbitrażowym (art. 31 ust. 4).

Arbitrzy mogą wysłuchać uczestników sporu w celu umożliwienia przedstawienia im dowodów lub stanowisk w sprawie. Strona, która złożyła oświadczenia na piśmie lub przedłożyła dokumenty, obowiązana jest zapewnić swojemu przeciwnikowi dostęp do nich. Sąd polubowny musi natomiast zapewnić wszystkim spierającym się podmiotom równy dostęp do opinii ekspertów i innych dowodów, na których będzie opierał swoje rozstrzygnięcie (art. 32).

Sąd arbitrażowy może zwrócić się do eksperta o wydanie dotyczącej przedmiotu sporu opinii ustnej bądź opinii na piśmie. Jednocześnie powinien zobowiązać strony do udzielenia ekspertowi wszystkich niezbędnych informacji, a także udostępnienia mu dokumentów i innych obiektów. Niezależnie od przygotowania opinii na piśmie ekspert może być wezwany przez sąd, w tym także na żądanie spierających się, do udziału w rozprawie.

O pomoc w przeprowadzaniu dowodu, na przykład w przesłuchaniu świadka lub w badaniu dokumentu, arbitrzy mogą zwrócić się do sądu powszechnego. Z takim wnioskiem może wystąpić każda ze stron (art. 35 ust. 1). Przeciwko udziałowi sądu powszechnego można zgłosić niezwłoczny sprzeciw (art. 35 ust. 4). Spierające się podmioty mogą uzgodnić inaczej. Uprawnienie do zaangażowania sądu powszechnego w postę-

---

²⁶ W Japonii językiem urzędowym jest japoński. Niemniej jednak również język angielski jest powszechnie używany w stosunkach gospodarczych. Przykładowo JSE w swoim regulaminie przewiduje język japoński dla krajowych sporów, natomiast angielski dla sporów, gdzie choć jedną ze stron nie jest podmiot japoński. Pełny tekst regulaminu w języku angielskim dostępny jest na stronie: http://www.jseinc.org/en/tomac/arbitration/ordinary_rules.html. JCAA w swoim regulaminie przewiduje swobodę wyboru języka postępowania, a w razie braku postanowienia w tym zakresie językiem postępowania jest japoński. Tekst regulaminu dostępny jest na stronie: http://www.jcaa.or.jp/e/arbitration-e/kisoku-e/pdf/e_shouji.pdf.

powanie dowodowe wynika z tego, że orzeczenia sądów polubownych zostały zrównane w skutkach prawnych z orzeczeniami sądów powszechnych i uczestnicy postępowania arbitrażowego muszą mieć, podobnie jak uczestnicy postępowania sądowego, jednako-
wą możliwość ustalania faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy²⁷.

Jeśli sąd polubowny składa się z więcej niż jednego arbitra, arbitrzy powinni spośród swego grona wybrać przewodniczącego. Sąd podejmuje decyzje większością głosów, chyba że strony lub sami arbitrzy uzgodnią, iż decyzje w kwestiach proceduralnych podejmuje przewodniczący. Strony mogą odmiennie uregulować sposób podejmowania decyzji przez arbitrów (art. 37).

Orzeczenie sądu polubownego powinno być sporządzone na piśmie i podpisane przez wszystkich arbitrów biorących udział w jego wydaniu. Gdy rozstrzygnięcie zostało wydane przez więcej niż jednego arbitra, wystarczające będzie, gdy podpisze go większość, a nie wszyscy, jednakże należy wskazać przyczynę, dla której brakuje podpisu któregośkolwiek z nich (art. 39 ust. 1). Sąd powinien wskazać w orzeczeniu motyw, którymi się kierował przy jego wydaniu, chyba że w umowie uzgodniono inaczej (art. 39 ust. 2). Ponadto rozstrzygnięcie musi zawierać datę i miejsce przeprowadzenia postępowania arbitrażowego (art. 39 ust. 3). Sąd polubowny powinien zawiadomić strony o wydaniu orzeczenia i przesłać każdej z nich podpisaną przez arbitrów kopię rozstrzygnięcia (art. 39 ust. 5).

Japońskie przepisy dopuszczają **możliwość rektyfikacji**, tj.: sprostowanie, wykładnię i uzupełnienie orzeczeń, jakie zapadły w postępowaniu arbitrażowym.

Sąd polubowny może z własnej inicjatywy lub na żądanie stron sprostować w orzeczeniu omyłki rachunkowe i inne oczywiste omyłki (art. 41). Wniosek o sprostowanie można złożyć w terminie 30 dni od doręczenia rozstrzygnięcia, chyba że umowa stanowi inaczej.

Możliwość dokonania przez sąd polubowny wykładni własnego rozstrzygnięcia istnieje wyłącznie wtedy, gdy umowa stron taką ewentualność przewiduje (art. 42).

Każdy ze spierających się podmiotów może złożyć wniosek o wydanie rozstrzygnięcia uzupełniającego, gdy sąd polubowny pominął część żądania objętego sporem. Wniosek taki można złożyć w terminie 30 dni od otrzymania rozstrzygnięcia (art. 43).

W wypadkach wskazanych w ustawie każda ze stron może wystąpić do sądu powszechnego o uchylenie rozstrzygnięcia sądu arbitrażowego. Między innymi wtedy, gdy umowa o arbitraż jest nieważna z powodu ograniczeń w zdolności do czynności prawnych stron lub innych przyczyn zgodnie z przepisami prawa właściwego albo gdy strona nie brała udziału w wyznaczaniu arbitrów lub gdy strona była pozbawiona możliwości przedstawienia swojego stanowiska w sprawie, a także gdy rozstrzygnięcie dotyczy materii, która nie była przedmiotem umowy o arbitraż, lub gdy spór dotyczy materii, która zgodnie z prawem japońskim nie może być przedmiotem arbitrażu, albo gdy skład sądu

---

²⁷ H. Oda, *op. cit.*, s. 17; zob. także M. Kondo, *Commentary on the Arbitration Law*, Tokio 2003, s. 201.

polubownego lub postępowanie przed nim było niezgodne z prawem japońskim bądź innym właściwym, a także gdy rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego jest sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami uznanymi w Japonii. Z wnioskiem takim można wystąpić w terminie trzech miesięcy od dnia doręczenia rozstrzygnięcia sądu polubownego, ale nie później niż po wydaniu przez sąd powszechny decyzji uprawniającej do prowadzenia egzekucji (art. 44).

Orzeczenia wydane przez arbitrów, bez względu na to, czy sprawę rozpoznano w Japonii, czy też w innym państwie, ma taką samą moc prawną jak orzeczenie sądu powszechnego (art. 45). Zasada zrównania nie obowiązuje, gdy zachodzą przesłanki do uchylecia rozstrzygnięcia przez sąd powszechny, a także wtedy, gdy nie jest ono jeszcze wiążące w myśl przepisów państwa, w którym miał miejsce arbitraż, lub zostało uchylone bądź zawieszane przez sąd powszechny innego państwa. Ustawa nie przewiduje ani procedury, ani konieczności uznawania orzeczeń zagranicznych sądów polubownych.

Strona, która zamierza egzekwować rozstrzygnięcie sądu polubownego, może zwrócić się do sądu powszechnego o wydanie decyzji, która będzie uprawniała do prowadzenia egzekucji. Do wniosku należy załączyć kopię decyzji sądu polubownego, dokument potwierdzający zgodność kopii z oryginałem rozstrzygnięcia, a także, gdy zostało ono sporządzone w języku innym niż japoński, jego tłumaczenie na japoński. Sąd powszechny może na wniosek przeciwnika w sporze zawiesić wykonanie rozstrzygnięcia sądu polubownego, jeżeli uzna to za konieczne (art. 46).

Arbitrom należy się wynagrodzenie za rozpoznawanie sporu i wydanie orzeczenia. Gdy strony nie uzgodniły wysokości honorarium, sąd polubowny samodzielnie ustali jego odpowiednią wysokość (art. 47).

Sąd polubowny może żądać złożenia przez strony odpowiedniej sumy pieniężnej do depozytu na zabezpieczenie kosztów postępowania arbitrażowego, o ile umowa nie stanowi inaczej (art. 48).

Strony ponoszą koszty postępowania arbitrażowego zgodnie z poczynionymi przez siebie ustaleniami (art. 49).

Japońskie Prawo arbitrażowe zawiera również przepisy karne. Dotyczą one przyjmowania przez sędziów sądu polubownego korzyści majątkowej lub jej obietnicy w związku z pełnioną przez nich funkcją.

Powszechną praktyką sędziów w Japonii jest przekonywanie spierających się stron w każdym stadium postępowania do zawarcia ugody, co znajduje podstawę także w przepisach japońskiego Kodeksu postępowania cywilnego i co znalazło odbicie w przepisach regulujących postępowanie przed sądem polubownym²⁸.

Japońskie Prawo arbitrażowe, inaczej niż ustawa modelowa UNCITRAL, upoważnia sąd polubowny do zaangażowania w postępowanie *arb-med* i zachęcania stron do za-

---

28 T. Sawada, Hybrid Arb-Med: Will West and East Never Meet?, ICC Bulletin 2003, Nr 2, s. 35.

warcia ugody (art. 38)²⁹. Jeżeli spierające się podmioty dojdą do porozumienia, sąd wyda rozstrzygnięcie oparte na tej ugodzie.

W czasie dyskusji na temat reformy przepisów regulujących postępowanie przed sądem polubownym pojawiły się głosy wyrażające sugestię, by organizacje prowadzące arbitraż otrzymywały certyfikaty, które potwierdzałyby kompetencje danego sądu polubownego w zakresie rozstrzygania sporów³⁰. Dysputa ta doprowadziła do uchwalenia ustawy promującej stosowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów³¹, która wprowadza możliwość certyfikowania usług arbitrażowych. Certyfikaty wydaje Ministerstwo Sprawiedliwości.

Od kilkunastu lat Japonia podejmuje działania, by stać się miejscem przyjaznym dla arbitrażu, a nawet, by stać się jego centrum. Od 1996 r.³² zagraniczni prawnicy³³ zyskali uprawnienie do reprezentowania stron w postępowaniu przed sądem polubownym, jeśli toczy się ono na jej terytorium, a co najmniej jedna strona ma swój domicyl lub siedzibę w innym kraju.

Zmiany w ustawodawstwie, inicjatywy promowania alternatywnych metod rozwiązywania sporów, a także rozwój handlu międzynarodowego pozwalają snuć przypuszczenia, że w najbliższych latach rola i znaczenie sądownictwa polubownego w Japonii znacznie wzrosną.

ABSTRACT

The hereby article presents considerations referring to arbitration law in Japan, which was until 1997 part of Code of Civil Procedure and was mostly influenced by the German law of 1877. While the other parts of Code have undergone a number of changes since enactment, the part on arbitration has remained more or less the same. In 1997 Japan's civil procedure was extensively reformed, including the part on arbitration law.

New arbitration law, which entered into force on 1 March 2004, is in line with UN-

---

²⁹ D.E. Wagoner, *op. cit.*

³⁰ M. Yoshida, Recent Legislative Development of ADR in Japan, *Zeitschrift für Japanisches Recht* 2005, Nr 20, s. 193–207.

³¹ Ustawa weszła w życie w kwietniu 2007 r. Informacja ze strony japońskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, <http://www.moj.go.jp/ENGLISH/issues/issues11.html>.

³² W 1996 r. znowelizowano przepisy regulujące świadczenie usług przez prawników zagranicznych. Tekst dostępny na stronie: <http://www.jcaa.or.jp/e/arbitration-e/kaiketsu-e/special.html>.

³³ W tym także prawnicy zagraniczni wpisani na listę adwokatów w Japonii, <http://www.jcaa.or.jp/e/arbitration-e/kaiketsu-e/venue.html>.

CITRAL Model Law on International Commercial Arbitration.

Nowadays Japan pretends to be a friendly place for ADR. Probably one of the reasons why it has long been unpopular as place of arbitration, despite the existence of established arbitral institutions such as Japan Commercial Arbitration Association (JCAA), may have been rather obsolete arbitration law. It is commonly hoped that the new law may be a great opportunity for Japan to come out of shadow.